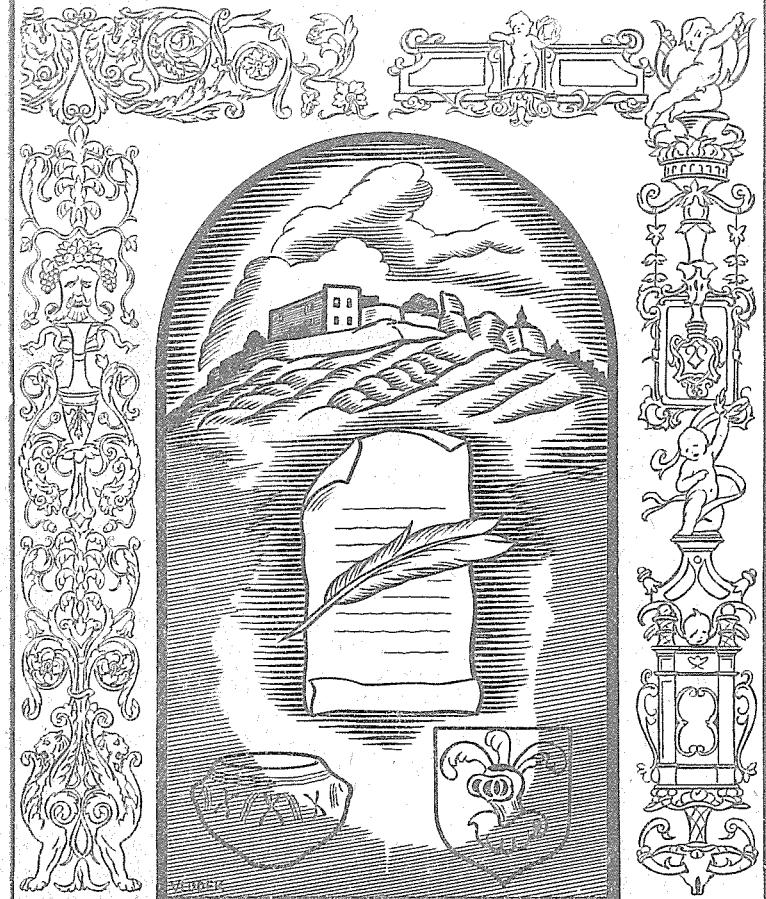

ZÁHORSKÁ KRONIKA

ZÁHORSKÁ KRONIKA

Vlastivědný sborník Záhoří, Poběčví a Oderských hor.

Ročník XXV.

Říjen 1947.

Číslo 2.

Vychází každý měsíc mimo prázdniny v Hranicích. — Odpovědný zástupce listu Antonín Frel v Dolním Ujezdě u Lipníka n. Bečvou. Nákladem Okresní osvětové rady v Hranicích. — Tiskem knihtiskárny Jar. Strojila v Přerově.

Obsah 2. čísla: Dr Jiří Radimský: Memoriál města Lipníka z roku 1647. — Boh. Indra: Obyvatelé Hranicka v 16. a 17. století. — Fr. Maršálek: Zaniklé vsi u Spálova. — *Vlastivědná besídka mládeže:* Památník na války napoleonské na Lipensku. (A. F.) — Černý pes. (Z Valšovic.) — Machurová hruška. (Z Radkova.)

Záhorská kronika vychází každý měsíc mimo prázdniny. — Ročně 10 čísel, roční předplatné 30 Kčs. Placení se děje složními lístky šek. úřadu č. M. - 116.900. Vydlává Okresní osvětová rada v Hranicích. — Užívání novinových poštovních známek povoleno výnosem ředitelství pošt v Brně ze dne 7. prosince 1946, č. I A - 4-2370-0: 146.212.

Vedoucí redakce: Antonín Frej, Dolní Újezd u Lipníka n. Bečvou, jemuž budte též zasílány příspěvky.

Redakční sbor: B. Hajzner, B. Indra, Jan Krumplovič, M. Skácelík, Dr Jos. Stojan a Dr Bohuš Vybíral.

Sirší redakční kruh: Antonín Brňák, Frant. Dumbrovský, Marie Ebnerová, Karel Koch, Frant. Michalica, Jaroslav Očenášek, Josef Skříčil, Antonín Souček, Jaroslav Štranc, Frant. Šustek, Dr Artur Závodský, O. Zbořilová a Boh. Zdráhala.

Administrace: Okresní osvětová rada v Hranicích.

Obálku navrhl akad. malíř a sochař Ladislav Vlodek.

Nákladem Společnosti Petra Bezruče v Opavě vyšlo:

Artur Závodský: *Studie o Petru Bezručovi*. Stran 168. Obálka Karla Dudiče. Cena 68 Kčs. — Kniha obsahuje deset obšírných studií. Studie zaujmou naši čtenářskou obec, pro niž Bezruč nepřestává být dosud živou přítomností. Touto knihou spláci se Bezručovi dluh, jímž mu byla naše literární historie povinována.

Nakladatel Jindřich Těšík v Hranicích vydal:

Artur Závodský: *Petr Bezruč. Cesta básníkovým životem a dílem*. V knize jsou shrnutý výsledky dosavadního bádání o osobnosti a díle Petra Bezruče. Hodí se velmi dobře učitelům, profesorům a osvětovým pracovníkům. S Bezručovou fotografií a faksimilem jeho rukopisu, za 24.— Kčs. — Doporučujeme.

Nákladem Jana Jaška ve Znojmě vyšlo:

Jan Jašek: *Jak ustavíme družstvo?* Tvoření družstev, organizace, druhy družstev, právní předpisy, styk s úřady, pokyny, zádosti, oznámení, návrhy. — Stran 117, cena 36.— Kčs (brož.). — V knize jsou probrány jednotlivé úseky družstva ve vývojové linii a neopomíjí se v tom nic podstatného. Je to dílko věnované výhradně praxi a jejím potřebám.

Vydavatelstvo časopisu »Oderské hory« ve Spálově:

Počátkem letošního školního roku začal vycházet Časopis žákovských samospráv Spálov, Luboměř a Lindava, zvaný »*Oderské hory*«. Je to pozoruhodná činnost školních samospráv, zaslouží si plné hmotné podpory i hojného rozšíření na školách.

ZÁHORSKÁ KRONIKA

Vlastivědný sborník Záhoří, Pobečví a Oderských hor.

Ročník XXV.

Říjen 1947.

Číslo 2.

Dr Jiří Radimský:

Memoriál města Lipníka z r. 1647.

(K 300. výročí konce třicetileté války.)

V naší historii se střídají jako všude jinde období míru s dobami válečnými. Bohužel válečné litice zuřily až příliš často v našich zemích, a je vlastně nemalý zázrak, že jsme se na tak exponovaném místě ve střední Evropě, obklopeni ze všech stran Germány, udrželi až podnes. Všichni si dobré pamatujeme na utrpení našeho národa v nedávných dobách německé okupace 1939—1945 a zdá se nám, že tehdy jsme vypili svůj kalich hořkostí a utrpení až do dna, že nemohlo být strašnějších a nebezpečnějších chvil v celých našich tisíciletých dějinách!

Blíží se však třistaleté výročí ukončení jiné hrozné litice, zuřící v naší vlasti, třicetileté války, a dochované prameny nás poučují, že i tehdy nechybělo mnoho k naší zkáze. Okupační armády, Švédové i vojsko Mansfeldovo, způsobily spolu s neukázněnými námezdnými vojsky císařskými zvláště na Moravě tak kruté rány a škody, že se náš národ z nich nemohl dlouho vzpamatovat. A přece jsme se nakonec vzchopili a zahladili svou prací sebevětší válečné škody!

Najděte tedy i vy, Lipenští, v této smutné žalobě i prosbě svých předků z roku 1647 útěchu i posilu! Jako oni tak i vy nakonec přemůžete všecky těžkosti, které se vám dnes zdají být takřka nepřekonatelné a nesnesitelné!

Vaši Milosti Vyoce urozený svaté římské říše hrabě a pane, pane hejtmane J. M. král. zemský, pane náš milostivý. Též urození a stateční rytíři, Vaši Mil. pane kanclýři a V. M. páni rady J. M. C., páni naši milostivě laskaví.

Ze V. hrabíci Excel. a V. M. tímto našim plachtivě v nejhlibší poníženosti psaným memoriálem zaměstknávati se opovažujeme, Vaši hrab. Excel. a V. M. za milostivé nám toho vážení ponížené prosíme. Dále pak toho před Vaši

hrab. Excel. a V. M. vysoce z zarmouceným srdcem poníženě tajiti nemůžeme, kterak těchto dnův nám toho jistá správa učiněna jest, že ten ve městě Kroměříži ložírující Konopovský regimenth sem do města našeho Lipníka přijít a tu za některý čas na quartýřích zůstávati má.

I poněvadž pak my, milostivý pane hrabě a páni J. M. C. k nám milostivě náchylný, když J. M. C. armáda od Holomouce tímto revírem našim maršírovala, velikých těžkostí sme pocítili, a když nepřátelští švédští generálové, jakž Durstensohn, Winter, tak také i Khönigstmarkh po tříkráte a po každé obzvláštně z svými armádami před město naše se položili, je ploquirovali, do něho silně stříleli z ohnivejmi kulemi a granáty házeli, tehdáz a vzdycckny, jakž na věrné J. Ř. C. M. krále a pána, pána nás všech nejmilostivějšího, každého času poslušně poddané přísluší a přináleží, proti nim sme se postavili, tak věrně bránili, hrdla a životy naše na to (pro tu opovázanou králi a pánu, pánu našemu věrnost) tak dalece vynaložili, že i mnozí z nás skrzevá to bídne v hrdlo smrti upadnouti a do hrobu vloženi býti museli. Až naposledy, když nám odnikud nejmenšího succuru nepřicházelo, tu již vejš specifirovani nepřátelé naši, nás silnou válečnou rukou mocně dobyli, do města našeho se dostali, tu teprvá tak nemilosrdně s námi zacházeli, že o tom pro nevypravitedlnou až posavád srdce našeho lítost psáti nemůžeme. V kterejžto čas nejeno své všechny mobilia sme přišli, ale i o naše klenoty kostelní, jichž opodál rovných nebylo, sme připraveni. A nadto vejš několik z prostředkův našeho sebou vezmouc až do Krnova zavezl a tam v tuhém vězení přes pět čtvrti léta zanechal, až sme jemu za hrdla a životy naše dva tisíce a čtyry sta širokých složiti museli. Když pak teď právě rok generál nepřátelský Wittenbergk z svou armádou k nám přitáhl, ze vším lidem v městě a na panství ležel, tak že všechno všudy vytráveno, ano i stavení vyvráceno, popáleno a v nic obráceno jest, skrzevá což opět na dokonalou skázu sme byli uvedeni, tak že i to němé stvoření naši veliké bídy, skázy a ruiny se ulitovati a nad námi srdnatě zplakati by mohlo.

A nadto nadevšecko opět teď znovu J. M. C. za rok 1643, když armáda nepřátelská tu okoličně ležela, zase celejch contributí, mimo těch roků tohoto běžicích a v nově uložených do casy a jakž nám správa dána, J. M. panu generál Feldt Wachtmistru de Souches jeden tisíc zlatejch rejnskejch beze všeho odkladu složiti a náležitě odvésti máme.

A k tomu od toho na hradě řulneckým a v Holomouci ležícího nepřátelskýho quarnisonu všelijakými nesnesitelnými obtížnosti, dobytku našeho velikého i malého, ano i spolu sousedův našich nám zajímáním tak jsme obklíčeni a zsouzeni, že chtěj neb nechtěj (jestližeby nám Pán Bůh zázračně svou svatou pomoc neseslal) naše poustky již na nejvyžší stupeň vyšumované (což bychom sice na stará a seslá již kolena naše neradi učinili) opustiti a tuláci učiněni jsouce, spolu i z manželkami našimi milými a dítkami malými chleba žebrotu bychom sobě dobývati museli.

Z té tehdy příčiny k V. M. K. Excel. a k V. M. se utíkajíce a na kolena naše k nohám V. hrab. Excel. a V. M. padajíce, pro Boha a jeho svaté milosrdenství pokorně a sníženě prosíme, že se k nám ubohým žebrákům tak hluboce snížiti, nás v svou laskavou otcovskou protectí přijíti, aby chom takového nám obtížného a k snešení (pro již surchu dotknuté důležité motivy a příčiny) nemožného einquartýrování a stavu nyní zproštěni, a takoví soldáti jinde v přiležitější a k vychovávání jich spůsobnější a blíže nepřitele zůstávající místa, poněvadž my a panství celé nad ty nadevšechny již jmenované těškosti ještě i pevnost helštejnorskou našimi vlastními sousedy ochraňovati, řurami i jinými mnohými dosti obtížnými věcmi, k též pevnosti přináležejícími, službu J. M. C. ředovatí musíme, rozložirování býti mohli, to z přirozené k nám otcovské milosti své jménem a na místě J. Ř. C. M. krále a pána, pána nás všech nejmilostivějšího, tu, kdež zapotřebí by bylo, milostivě nariditi odporni býti neráčíte: tak abychom vždy jako pod nějakým břečtánkem, pod ochranou V. vysoce hraběcí Excel. a V. M. jako v stínu nějakém libém, horkostí, všelijakejch bíd a těškostí se potíci a téměř umdlévající lidé, vždy při nějakém pokoji zůstávati a prací rukou našich aspoň toho kouštěk chleba sobě dobývati a jej pokorně užívati mohli.

Čehož jakž V. M. hrab. Excel. předně, tak potom i V. M., Bůh Všemohoucí hojným, častým i věčným odplatiitelem býti ráčí; my pak ubozí žebráci, toho se V. M. hrab. Excel. a V. M. našimi nehodnými, ale však každého času hotově a horlivě dnem nocí konanými modlitbami odsluhovati připovidajíce a milostivé otcovské resolutí a ochrany od V. M. hraběcí Excel. a V. M. očekávajíce zůstáváme.

V. M. hraběcí Excel. a V. M. nehodní služebníci Purg-

mistr a rada města knížecího Lipníka. Datum z Lipníka 18.
Octobris A. 1647.

Adresa: Vysoce urozenému pánu, panu Kryštofovi Pavlovi hraběti v Lichtenštejně, svobodnému pánu v Kastelkornu, pánu na Šejně, Runglštejně, Cenklspurku, Karnaitě, hradě Pernštejně, Bludově a Vartenberce, dědičnému zemskému hořmistrovi v Elsasích, J. Ř. C. M. radě, nařízenému nejvyššímu a královskému hejtmanu zemskému, i také urozeným a statečným rytířům, pánu kanclýři a radám v markrabství moravském, hraběti a pánu, pánu našemu milostivému, jeho vysoce hraběcí Excellenti.

(Zemský archiv v Brně, Bočkova sbírka č. 1666.)

Bohumír Indra:

Obyvatelé Hranicka v 16. a 17. století.

(Příspěvek k vývoji národnostních poměrů.)

V minulém ročníku Záhorské kroniky¹⁾ byla otiskena pod stejným nadpisem jména osedlých všech dědin bývalého panství hranického a drahotušského, podle stavu k r. 1530, 1569 a 1663, jak jsou zapsána ve starých urbářích panských. Tyto nejstarší záznamy obyvatel našeho kraje jsou cenné po mnoha stránkách.

Předně podle počtu osedlých (kolik jmen, kolik osedlých gruntů) můžeme si učiniti obraz o velikosti každé obce v té které době, o jejím vzrůstu či úpadku, o rozložení mlýnů, pil, svobodných dvorství v obcích atd. Stav k roku 1663 zachycuje již i přesné rozdělení usedlíků každé vsi podle polnosti a robotních povinností, najdeme tu i jiné zajímavosti, na př. v Jezernici r. 1663 školu na býv. gruntě Písarově (r. 1530 je tu již lázeň) atd. Sytější obraz o každé vsi bychom dostali otiskem všech zápisů v urbářích, to však zde není možné. Vyčerpání všech zpráv z urbářů je však nutné, neboť jsou nedocenitelné pro místní dějiny.

Neméně zajímavé pro každou obec jsou v našich seznamech jména osedlíků. Ačkoliv v 16. století příjmení dlouho ještě nejsou ustálena a jednotlivé generace je zpravidla mění (otec a syn, i vlastní bratři mívali různá příjmení), najdeme již mnoho jmen, která se v obci a kraji udržela podnes. Kdybychom sledovali předky venkovských rodů dnešních, našli bychom je zpravidla v 17. a 16. století pod-

jiným příjmením, původní příjmení z této doby si rody jen zřídka udržely až podnes. Zajímavý je také výskyt křestních jmen, jež dávali v různých osadách.

Také po stránce náboženské vyčteme leccos ze seznamů, hlavně z urbáře k r. 1569. V druhé pol. 16. stol. byla také v našem kraji převážná většina obyvatel ultrakvistická (později luteránská) a jen menšina byla bratrská.²⁾ I pouhá jména našich seznamů prozrazují však některé příslušníky Jednoty bratrské, zejména v blízkých dědinách kol sborů hranického a drahotušského. V Drahotuších sedí už r. 1530 Martin Valdenský a dům valdenský má jisté výhody od placení dávek. V sedmdesátých letech 16. stol. najdeme ve Lhotce u Drahotuš Bratří Michala Píkarda a Jíru Kopidlanského, v Olšovci se připomínají Jan Kalefa a Matěj Marec, na Zbrašově Jan Mezon, Martin Goliáš, ve Slavíci Matěj Kalifa, Zych Famfule a j., patrně rovněž příslušníci Jednoty.

Pro nás však největší význam mají jména osedlých po stránce národnostní. Můžeme podle nich sledovati národnostní vývoj celého kraje v 16. a 17. století. Už v té době stýkal se tu živel český s německým a Němci po celé 16. století stále postupovali. Třicetiletá válka přispěla ovšem značně k poněmčení mnoha vsí, jež za neklidných let válečných zpustly. Stály ústup českého živlu před Němcí a germanisování našich vesnic dálno před Bílou horou je zjev velmi závažný. Neustálé pronikání Němců od severu do našich končin můžeme pozorovati v 16. století na celé severní Moravě i jinde a dosud není badateli náležitě vysvětleno. Byla mu ostatně věnována u nás dosud jen malá pozornost.³⁾ Všeobecné závěry můžeme činiti až po podrobných zpracování monografických a těch dosud nemáme, ani starých spolehlivých pramenů. Naše tři urbáře mají pro řešení otázky národnostního vývoje význam tím větší, že jsou psány

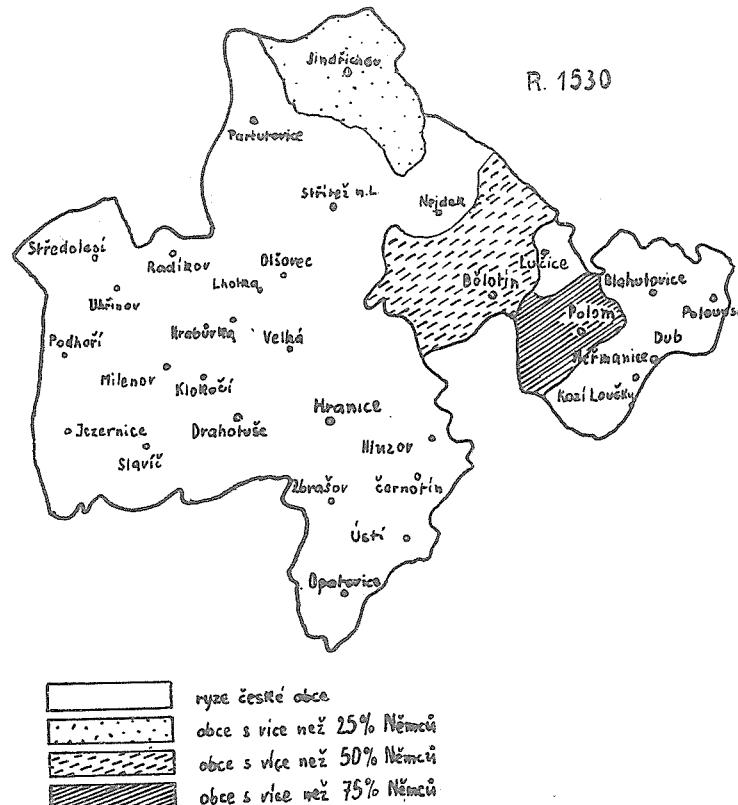
²⁾ Srov. na př. čl. podepsaného »Luterské fary na Hranicku před Bílou horou«, ZK XXII, 9 a d.

³⁾ Z našich historiků zabýval se pronikáním němectví na severní Moravu v poslední době zejména dr Frant. Hrubý v práci: Severní Morava v dějinách, Stráž Moravy r. XXIII (1931—32). Práci vydala nyní také NJ v Olomouci (1945). Co tu o Hranicku r. 1544, je nepřesné. O tom, že urbář pochází z doby po r. 1530 viz ZK XXIV, str. 68, pozn. 1. — Z německých prací, zabývajících se podrobně také Hranickem, zejména nejstarším osídlením, uvádí knihu dr Karla Bergera: Die Besiedlung des deutschen Nordmährens im 13. und 14. Jahrhundert (1933), str. 127—130, 286—292. Mnohé údaje jsou nespolehlivé a nekritické.

¹⁾ Viz ZK XXIV. str. 68 a d.

českými písáři pro české vrchnosti, jsou to tedy prameny věrohodné. Pouze v urbáři k r. 1663 jsou některé pozdější změny vepsány německým písářem.

Sledujeme-li počet německých osedlíků v jednotlivých vesnicích hranického panství (drahotušské panství, jež po celou tu dobu mělo stejnou vrchnost, s ním později splynulo), vidíme nejlépe postup německého živlu za dobu 1530 až 1663.

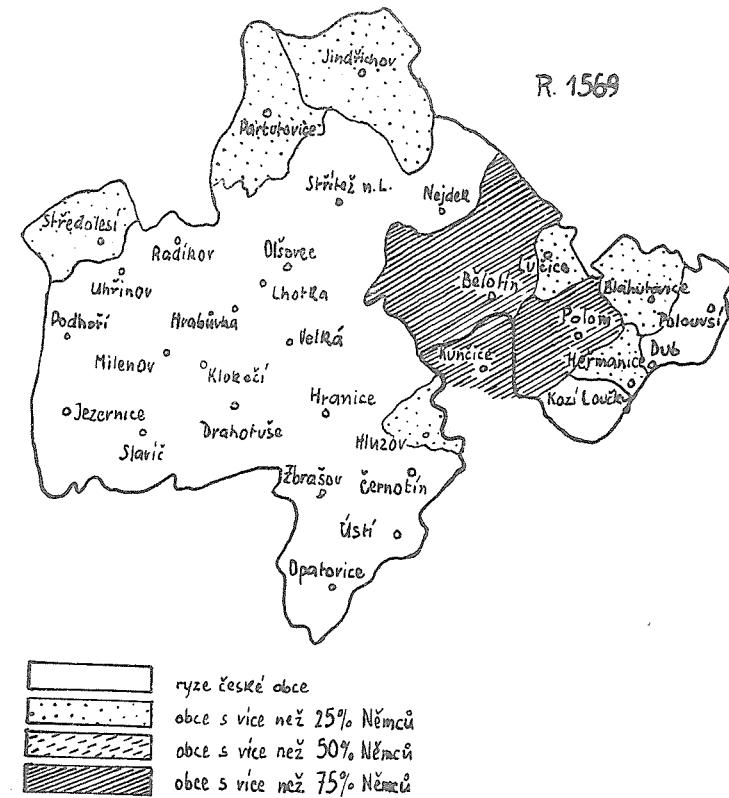

I. tab. Národnostní vývoj na panství hranickém a drahotušském.
Stav r. 1530.

Podle urbáře k r. 1530 byly tehdy na Hranicku převážně německé jen Polom, také Bělotín má již skoro dvě třetiny Němců, ale v »moravském koutě« sedí ještě na 23 českých

sedláků. Silná německá menšina je také již v Jindřichové (skoro 50%) a Němci pronikají i do Partutovic a Sříbrče n. L., jednotlivci i do Lučic a Kozích Louček. Na Drahotušku najdeme jen jednotlivce, kteří se zajisté rychle počeštili.

Ale doba pouhých 30—40 let změnila značně poměr českého a německého živlu. Po Polomi, jež zůstává německá, také Bělotín se dále germanisuje. Mezi 64 osedlíky je už více než 75% Němců (Čechů je asi 18), více než 25% men-

II. tab. Národnostní vývoj na panství hranickém a drahotušském.
Stav r. 1569.

sinu mají Němci rovněž již v Jindřichově, Partutovicích, Lučicích, Blahutovicích, Heřmanicích a německý živel proniká přes převážně německé Kunčice (byly lénem biskup-

ským) až do Hluzova, kde je třetina osedlíků německé národnosti. Jednotliví Němci usazují se i jinde, na př. v Černotíně, Kozích Loučkách, Nejdruži, Stříteži n. L. Na panství drahotušském je ve Středolessí polovina usedlostí již v rukou Němců (r. 1530 byla osada úplně česká) a jednotlivé Němce najdeme i v Uhřinově, Radíkově a Velké. Na mapce I. a II. vidíme nejlépe postup německého živlu za dobu 40 let.

Rádi bychom nyní uvítali pramen ze zač. 17. stol., abychom poznali jaký byl další vývoj do Bílé hory. Musíme se však spokojit zjištěním stavu až kol. r. 1663, tedy po dlouhé válce třicetileté, která se několikráté přehnala naším krajem (zpravidla ve směru Nový Jičín—Hranice—Lipník n. B., nebo Hranice—Val. Meziříčí). Vesnice, ležící při hlavních cestách, kudy tálly armády císařské i nepřátelské, byly za války postiženy nejvíce, opuštěné grunty byly proto po válce osazovány novými německými osedlíky z hor, kde válkou tak netrpěli. V celé řadě vsí, které ještě v druhé pol. 16. stol. byly převážně české, jsou nyní osedlí Němci. V Polouvsí, kde r. 1569 všech 11 osedlíků mělo česká jména, jsou nyní samí Němci.⁴⁾ v Dubu, kde r. 1569 z 15 osedlých bylo nejméně 12 Čechů, jsou nyní r. 1663 dobré dvě třetiny Němců (nejméně 10 ze 16 osedlíků), v Heřmanicích z 18 gruntů je osedlých jen 10, z toho aspoň 8 jsou Němci, v Blahutovicích mezi 26 osedlými najdeme sotva 2 Čechy, také v Lučicích je z 11 osedlíků nejméně 7 Němců. Více než 50% Němců má též Hluzov, více než 25% Kozí Loučky.⁵⁾ Bělotín je již zcela zgermanisován (sotva 4 Češi z 65 osedlých), podobně Polom (sotva 2—3 čeští osedlici z 39). Němci udrželi se početněji také v Jindřichově, Partutovicích, Nejdruži a Černotíně, jednotlivě sedí i jinde. Na Drahotušsku postoupili dále ve Středolessí (z 22 osedlých je 14 Něm-

⁴⁾ Otázkou poněmčení Polouvsí a Blahutovic zabývá se podrobně dr. Adolf Turek v Kravařsku roč. IX. 1947, str. 101 a d. na základě urbářů z r. 1530 a 1569.

⁵⁾ Podle dochovaných sirotčích register této obce (zápis z let 1559 až 1608) můžeme sledovat pronikání němectví do obce (sňatky a zakupování) do let 40. let 17. století. Dovídáme se také, odkud noví držitelé přicházeli, uvedu zde příklad na několika gruntech (Němce označuju proloženě). Fojtství: Po Janu Peškovi koupil je Pavel Vinklar z Lučišť (zem. 1567) a prodal je zeti svému Grygarovi (fojtitem byl do roku 1581). Syn jeho Lorenz fojt zemřel již r. 1583 a fojtství koupil Martin Krybář, pak 1587—1608 sedí tu Jan Brož, syn Brože Poláka, 1609—1613 Jiřík, který je vzdal Janu Stržínskovi a jako kovář převzal jeho grunt. Po Stržínskovi 1619 je fojtitem Jan Staněk, 1620—1622 Mikuláš Pivoda, 1623—1640 Mikuláš Janovský. Grunt

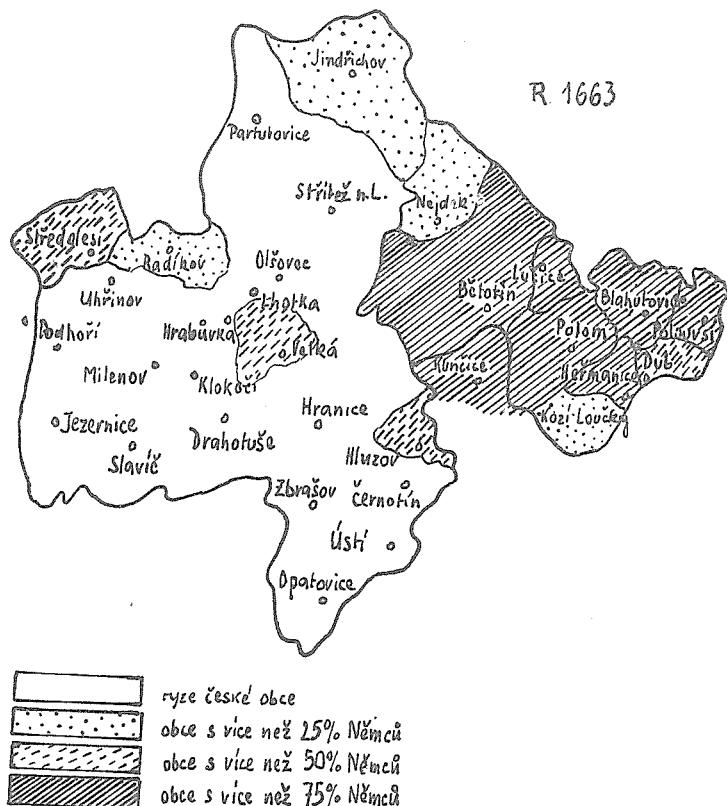
ců), a 50% dosahují též v Radíkově a ve Velké. Jednotlivce najdeme i v ostatních dědinách kromě Hrabůvky a Lhotky. Celý blok osad okolo Polomi, který do nedávna tvořil nejjižnější cíp německého území pod Odrami, poněmčil se tudíž až v prvních dvou třetinách 17. stol., podobně jako Středolessí, související opět s německým územím potštátským. Také v obou městech, Drahotuších a hlavně v Hranicích, vzrostl počet Němců značně. Poněvadž se tu však zabýváme jen třemi nejstaršími urbáři, kde osedlí města Hranic nejsou uvedeni, všimneme si otázky národnostního vývoje obou měst později.

Jaké byly vlastně příčiny rychlého pronikání němectví do našeho kraje už v 16. stol.? Hranické panství leželo už na počátku tohoto století v těsném sousedství souvislejšího německého území, jež se pak rozširovalo k jihu a západu. — Kromě příčin hospodářských a jiných zjevů, také náboženství přispívalo k pronikání němectví (luterství sbližovalo obě národnosti, ale v neprospech Čechů), jemuž i vrchností prály. Na Hranicku byl to na př. Zdeněk Žampach z Potenštejna, luterán a později katolík, jehož manželka Kateřina hr. z Gutenštejna byla Němka, která se na hranickém zámku obklopila německým služebnictvem. Na Lipensku prosluli germanisací oba Bruntálští z Vrbna, horlivý luterán Hynek i jeho syn Jiří, pozdější stavovský dírektor moravský. Oba přivedli do města desítky německých řemeslníků a umožňovali jim, aby se tu zakoupili a usadili. Jejich počet byl už počátkem 17. stol. tak značný, že Jiří Bruntálský se odhodlal vystavěti pro sebe, své německé služebnictvo, lipenské a slavkovské Němce nový německý kostel luteránský, ačkoliv ve městě byl velký český kostel luteránský. Také při lipenské městské škole fundoval místo pro němec-

Jíry Pelesty z Dubu koupil 1563 Jura Mikuláš ze Špiček, 1590—1608 Jíra Pernštejnský, syn Pelesty, 1609—1615 Martin Knap, 1616—1619 Martin Švirtlik z Hynčic, 1620—1640 Mikoláš Dach, 1649 ujal pustý grunt Martin Khaufman. Grunt Pavla Pavlase drží 1570—1604 Prokš Rypar z Blahutovic, 1605—1608 Kryštof Nyčmon, 1612—1615 Šimek Zaydenbergar, 1617—1618 Jan Staněk, 1619 až 1621 Jíra Šneyder, 1622—1641 Martin Kuleytá, 1663 Michel Khaýnar. Grunt po Wolf Volkartovi držel 1565—1578 Václav Němců z Kamence, 1580—1582 Lukáš, syn fojta Grygara, 1583 až 1593 Filip Andrys, 1594—1598 Pavel Záboj. Grunt po Václavu Mazancovi drží 1563—1601 Tomáš Bargar, syn Jona Bargara z Lučišť (po předchůdci dostal jméno Mazaneč), 1602—1617 Jakub Havran, 1618—1624 Matěj Manů z Heřmanic, 1625—1639 Jokl Kheynar. Němci sem tedy pronikali soustavně již před válkou třicetiletou.

kého kantora. Vše to nám jen dosvědčuje, že posice českého živlu na Hranicku—Lipensku se po r. 1569 stále zhoršovaly až do Bílé hory.

Stav, jaký vidíme na mapce III., byl vlastně důsledkem třicetileté války. Poměr obou národností se později ovšem leckde změnil i ve prospěch Čechů. Se zákazem luterství přestal i silný příliv německých osedláků ze Slezska a Ně-

III. tab. Národnostní vývoj na panství hranickém a drahotušském.
Stav r. 1663.

mecka na Moravu, zejména do měst. Slabší německé menšiny v českých osadách se počeštily (Střítež n. L., Partutovice, Nejdek) a jejich potomci mají dnes pro náš kraj již

typická jména Grygar, Klézl, Rýpar, Klevar, Wellart, Klumpar, Pešl, Minstr, Nitschman, Kajnar a j. Ovšem také na německé straně byla do odsunu řada germanisovaných českých rodů, jejichž zkomolená česká jména prozrazovala český původ.

Pro sledování pozdějšího národnostního vývoje v století 17. až 19. máme již hojnější prameny a zprávy v katastroch a pozemkových knihách všech obcí, souvisle dochovaných do nejnovější doby, jež jsou uloženy v zemském archivu v Brně. Jimi se tu budeme zabývat později.

Fr. Maršálek:

Zaniklé vsi u Spálova.

Máme u nás málo míst, kde by bylo na nevelkém území taklik zaniklých vsí, jako u Spálova. Tato skutečnost svědčí, že to byl kraj v minulosti strategicky pro obranu země velmi důležitý a exponovaný, ba lze říci, že to byla citadela knížectví olomouckého proti východním agresím nepřátel, kteří podél řeky Odry se k nám drali a tlačili.

Svědčí o tom také předhistorické »Hradiště«, které tam je. Kníže Břetislav I., když v letech 1029—1035 dlel v Olomouci, poznal asi důležitost tohoto území pro obranu svého knížectví a dobudoval na tehdejší dobu systém obranný i u Spálova, na nynějších hranicích Moravy a Slezska, kterému vévodil malý hrádek na dnešní Švédské skále¹⁾ proti vtoku říčky Čerménky do Odry, která tento systém, dnes bývá obecně označována za obrannou linií, obtéká.

Ještě dnes můžeme zjistit a sledovat dle lokalizace zaniklých tam vsí, jaký úkol měli obyvatelé těchto vsí při obraně soutěžek a stezek, které vedly na Moravu přes Oderské vrchy.

Knížete zvláště nutila k lepšímu opevnění hranic příležitost, když na Polácích roku 1029 znovu dobyl Moravy a znemožnit opakování útoku jej k tomu přímo nutilo.

První obrana v Poodří Landek u Hrušova nebyla tak strategicky výhodná, aby zastavila postup nepřátele, jako u Spálova, kde se mohla obrana v oderském pohoří dobře bránit a uplatnit i proti silnější přesile, která ale často na-

¹⁾ Skála bývala nazývána též skálou Veclovou. Rod Veclů se do Spálova přistěhoval po záležeté válce z Barnova.

konec přece jen zvítězila nad poměrně slabou obranou.²⁾

A můžeme soudit, že se tam rozhodovalo často o Olomouci, neb prorazil-li nepřítel tuto obranu, že už pak měl volnou cestu na Olomouc, hlavní město a hrad Moravy.

S tohoto hlediska je dlužno se dívat na tento obranný systém Břetislavů u Spálova. Zdá se pravděpodobné, že Tataři v květnu roku 1241, po bitvě u Lehnice, tento obranný systém prorazili a tak se dostali z Opavska na Moravu a k Olomouci. Že při tom vypálili a vyvraždili mnoho vsí, jichž obyvatelé se jím bránili, je známo.

Byly tedy tyto vsi první na ráně a nedivíme se, že po nich zůstaly jen jména tratí, které se ústním podáním do dneška zachovaly. O některých těchto zaniklých vsích máme zmínku v Olomouckých zemských deskách. Jsou to: Studénky ZDO XI. 294, Vlkov ZDO X. 226, Kozlov ZDO VI. 318, Klenné ZDO II. 130.

Některé tratí na Spálovsku mají sice názvy jako zaniklé vsi, uvedené v olomouckých deskách, nelze však totožnost těchto míst bezpečně dokázati.

Ze zaniklých osad a samot možno uvést na Spálovsku tyto:

Lhota, Polom, Hilpersdorf, Klementswald a Vlkov, (o-statní jména tratí jsou názvy polí a lesů: Královec, Brálné, Březí, Bučí, Častochov, Doleček, Důlky atd).

Tyto zaniklé vsi jsou většinou původu slovanského a jejich katastry splynuly s katastrem Spálova a okolních obcí.

Obce a vsi byly ve staré době četnější, ale zato malé, s dřevěnými usedlostmi, které snadno zanikaly.³⁾

²⁾ O tomto Břetislavově obranném systému zmiňuje se i Rolleter v *Geschichte der Stadt Odrau* na str. 20—24, který uvádí tyto obranné body: železná brána a Radičko (Hradisko) v Mor. bráně, Dörnerhügel u Veselí, Milichberg nad Odrami, zvaný též do 17. stol. Babí hrádky na straně k Dobešovu a Švédská skála s údolím Brálným u Spálova.

³⁾ Dr Šujan, Nejstarší zřízení zemské, str. 33.

Nakladatelství PRÁCE, Praha II, Václavské nám. 15, vydalo:

Kniha nevšedního úspěchu. Je ji bez sporu románová prvotina Jana Drdy *Městečko na dlani*, která vyšla v nakladatelství Práce již v šestém vydání. (Brož. Kčs 90.—.) Slávu a oblibu Drdova románu, jenž vzbudil zasloužené uznání i ve své filmové podobě, založil především humor a slunná pohoda, kterými se Drdova kniha vyznačuje a které ji čini dnešnímu čtenáři tak vzácnou. »Městečko na dlani« je oslavou rodného kraje autorova a jeho městečka Rukapaně, kde poklidný úděl života před první světovou válkou rozvlívají jen usměvavé maloměstské sváry, vyrůstající z různého životního údělu i poslání.

K 80. narozeninám národního umělce Petra Bezruče.

Plachý poustník životem, básník veiké mravní sily, ale i poctivý, spravedlivý člověk, to je Petr Bezruč. Od děství až do stáří je upoután k Slezsku a k slezskému lidu, z jehož tužeb vyrostla básníkova mohutná bojující poesie. *Klementa Rektorisová* napsala knížku *Národní umělec Petr Bezruč*. (Nakl. Práce, brož. 27 Kčs), která nám přiblížuje lidskou i uměleckou stránku Bezručovy osobnosti a my vidíme, že velký básník a skromný, prostý člověk jsou dvě nedílné části Petra Bezruče. Rektorisová, pamětliva slov F. X. Saldy, že umělec žije především ve svém díle, volí z Bezručova života hlavně ony charakteristické události, jež se zobrazily v jeho poesii a jež nám dokreslují celkový básníkův profil. Kdo by neznal a nemiloval »Slezské písni?« Jejich sláva přesáhla hranice naši vlasti: jsou přeložené do 21 jazyků. A kdo by nechtěl přidat k jeho rozsahem tak skromnému a dosahem tak nesmírně významnému dílu jednu knížku o něm, o básníku, jenž ze své poesie ukoval meč, kterým bojoval za slabé a utlačované a svým dílem se zapsal mezi nesmrtelné básníky našeho národa?

Válčici Afriku zachytíl a zpodobnil generál *MUDr L. Firt* v dramatické knize *Od Eufratu až po Benghasi* (nakl. Práce, brož. 100 Kčs). Autor unikl i v době okupace za hranice a zúčastnil se v Palestině organizace české vojenské jednotky. Kusé vojenské zpravodajství, jak jsme je mohli potají vyslechnout za okupace, dávalo nám jen mlhavou představu o válečném dění na severoafrické frontě. Firtova kniha nám vymáhá vzdálostech na této frontě, o příčinách častých válečných zvratů na africkém bojišti a hlavně o osudech české vojenské jednotky v rámci osmé britské armády. Část dějin, podaná s naléhavou bezprostřednosti zážitku, defiluje tu před čtenářovýma očima — v drama-matu války ožívá kus světové i české historie.

O dívčích pro dívky. Ještě stále není dost dobré literatury pro doprovázející dívky. Román Olgy Srbové, *Co nebylo v třídní knize*, (nakl. Práce, váz. 120 Kčs), uvádí čtenářky do oktávy dívčího gymnasia. Konfrontaci středoškolské minulosti a životní přítomnosti vzniká míhotavé pásmo příběhů a výjevů ztělesněných s bezprostřední znalostí prostředí i dívčích typů. Srbová napsala román, který našim dívčákům ukáže kus života jaderně viděného, bez růžové sentimentality běžných dívčích románů.

Našim děvčátkům jistě se zalibí příběh Anny Sedlmayerové, *Kačenka*, barevně ilustrovaný Alenou Ladovou, který vydalo nakl. Práce. (Cena váz. 120 Kčs.) Autorka dokázala vymyslit se do duše malé holčičky a vytvořila tak kouzelný příběh, který ozíví vánoce i Mikuláše, tatínkovy i maminciny narozeniny, školní radosti i starosti, strach před zubařem, lásku k svým panenkám a jiné zážitky.

Velikán našeho národního obrození. Josef Jungmann, rodák z Hudlic u Berouna, syn prostého ševce, vyrostl vlastním přičiněním v jednoho z největších duchů naší literatury. 14. listopadu 1947 uplyne sto let od jeho úmrtí. K příležitosti celostátních oslav, vychází z pera J. Vladky spisek Josef Jungmann, služebník i pán české řeči. (Nakl. Práce, brož. 45 Kčs.) Jungmannovy životopisy Václava Zeleného (1873) a Emmanuela Chałupného (1909) jsou již zastaralé a také nedostupné. Tím spíše je nutno přivítat spisek J. Vladky, který napsal Jungmannův životopis úplně, vědecky přesně a kromě toho nám dává nový pohled na velikána našeho národního obrození. Na příklad kapitoly, v nichž je líčeno, jak Jungmann tvořil svůj veľký slovník jsou zajímavé i dramatické a dnešní člověk je bude číst skoro jako román. Se životem a dílem patriarchy české literatury, prefekta akademického gymnasia Josefa Jungmanna, může se, díky Vladkově spisu, seznámit každý nás čtenář. Oživí mu nejen jeho osobnost a dílo, ale i rušnou dobu našeho národního obrození.

HÁDANKÁŘSKÝ KOUTEK

Dalších 5 hádanek ze Záhoří:

1. Jakého dřeva je v lese nejvice?
2. Kdo se nenarodil a umřel?
3. Kdy se seno seče?
4. Která voda je nejtvrďší?
5. Syn nesl otci na pole dva koláče.
Otec si vzal půldruhého a syn je den a ještě zbyla polovice. Jak je to?

6. KONÍČEK s tahem krále:

ř	s	d	m
28	s	jen	b
v	o	e	n
J	i	o	1947

7. ZÁMĚNKA.

S »a« ve vodě vesele pluje,
s »o« zelenina zase sluje.

8. ROZŠIŘOVACKA.

hrozná nemoc

země

obec

Rozluštění z čísla 2. zašlete do 20. října redakci Záhorské kroniky v Dolním Újezdě u Lipníka n. B. Kdo bude vylosován, obdrží knihu.